

My meeting with Taras Shevchenko`s poetry

In this presentation we will speak about my first meeting with Shevchenko`s poetry (in translation of Jyuge Takashi) and strong impact it made on me during my student years in Japan. Translation was made in beautiful Japanese language. Because of it I decide to read the original text. Also, I wanted to check how correct these translations were. Later, I realize that most of all Shevchenko`s poetry was translated from Russian language and translators put many personal circumstances in their works.

As a translator of Shevchenko`s poetry into Japanese language I set two goals for myself. First, I decided to translate directly from Ukrainian language in order to narrow the gap between original and translated text. Second, I decide to follow social- historical approach in my translation and first, understand the historical and social background of era, Shevchenko was living. Also I decide to minimize my "personal presence" as a translator in my work. I will share with you, what I learned during many years I worked in translation field.

Key words: *Shevchenko`s poetry, translation, Japanese language.*

УДК 32.019.51–130.12ШевченкоТ.

**З. Алієва, канд. філол. наук, доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка**

ІДЕЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ОСНОВА КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ Й "ПРОСВІТЯНСЬКИХ" ОБ'ЄДНАНЬ УКРАЇНИ ТА АЗЕРБАЙДЖАНУ

У статті розкрито основні тенденції розвитку ідей поезії Т. Шевченка протягом століття з часу їх написання. Проаналізовано причини звернення азербайджанських поетів до творчості Т. Г. Шевченка, визначено особливості функціонування "Просвіти" в Україні та Азербайджані. Простежено роль "Просвіти" у формуванні національної культури та науки, консолідації нації.

Ключові слова: *Т. Шевченко, "Просвіта", література, культура, консолідація нації.*

Життєвий шлях і творча спадщина Тараса Шевченка були одним із найважливіших чинників не тільки виникнення, але й функціонування "Просвіти" в Україні та Азербайджані, їх політизації.

Тарас Шевченко жив і творив у часи, коли мистецтву взагалі, слову зокрема було відведено велику просвітницьку роль у перетворенні суспільства. Просвітницькою метою слід пояснювати також роботу над створенням першого українського "Букваря" для недільних шкіл, на які поет дуже сподівався [23, 152]. Т. Шевченко студював не тільки мистецькі науки, а й філософію та історію, що було відображено в його художній творчості. Вона за змістом і формою стала найяскравішим вираженням національної ідеї, як наприклад, "До Основ'яненка", "Тарасова ніч", "Іван Підкова", "Гайдамаки", "Великий льох", "І мертвим і живим..." та інші.

Життєвий шлях і творчу спадщину Т. Г. Шевченка слід вважати одним із найважливіших чинників у виникненні та функціонуванні

українських "Просвіт", що не випадково з'явилися 1868 року – невдовзі після його смерті. Підтвердженням цього є уся їх історія, так само драматична і героїчна, як і доля самого поета [16, 486].

За час своєї діяльності Товариство "Просвіта" своєю працею, своїм ідейним підґрунтям відіграло важливу роль у справі ідейно-духовного об'єднання двох частин українських земель, розділених двома імперіями. Культурно-освітні громадські організації на Україні, що існували з другої половини XIX ст. – до кінця 30-х рр. XX ст. "Просвіта" організовувала публічні лекції, музичні вечори, засновували бібліотеки та хати-читальні, українські школи, видавали українською мовою книжки, газети. На Полтавщині творча інтелігенція – лікарі, агрономи, учителі земських шкіл, священники, земські гласні та ін. розгорнули культурно-освітню роботу через мережу кооперацій. "Просвіта" в Полтаві виникла 1917 року, але вже на початку 20-х рр. припинила свою діяльність [15, 811].

У другій половині XIX ст. активізується процес консолідації інтелектуальної еліти східно- і західноукраїнських земель, що входили до складу різних імперій.

Саме в 60-ті роки XIX ст., коли на Лівобережній Україні посилювались утиски царату щодо української культури, в західноукраїнських землях інтелігенція відчувала, хоч і досить обмежено, деякі політичні права та свободи, намагаючись утілити їх у справу національного та духовного визволення. Тому звідси й починається український П'ємонт (рух за об'єднання нації – політичне, духовне, державне). "Просвіта" – українське культурно-освітнє товариство, засноване 8 грудня 1868 року у Львові групою народовців. Справі культурно-національного відродження сприяло заснування 1868 року у Львові громадського товариства "Просвіта" на чолі з А. Вахнянином. Незабаром у містах і містечках Галичини з'явилися його філії, що об'єднували прогресивну інтелігенцію не тільки цього регіону, а й Буковини, а згодом і Східної України. У роботі "Просвіти" брали участь В. Барвінський, Ю. Федькович, І. Франко, М. Коцюбинський, Г. Хоткевич, Л. Українка та ін.

Головним завданням "Просвіти" було поширення освіти серед народу, процес трансферу та адаптації західно- та центральноєвропейських культурно-освітніх форм, підвищення загальнокультурного рівня та формування національної свідомості. Для цього в 77 її філіях було засновано близько трьох тисяч читалень та бібліотек, здійснювалися театралізовані вистави тощо. За своєю структурою "Просвіта" спочатку була одноступеневою організацією з Головним Відділом у Львові. Статут 1870 року надавав можливість засновувати філії у повітах.

Пізніше в Україні склали Статут нового Товариства імені Тараса Шевченка, його розробляли Д. Пильчиков, М. Драгоманов. 11 грудня

1873 р. його було затверджено галицьким намісництвом, а 4 червня 1874 р. відбулися перші загальні збори Товариства імені Тараса Шевченка. Перше товариство в Україні, що носило ім'я великого Кобзаря, мало літературний характер, сприяло розвитку сфери книгодрукування, це було важливо у зв'язку з традиціями виходу Емського указу 1876 р. про заборону друкувати українські книжки в Російській державі й завозити їх з-за кордону. У 1880 р. накладом Товариства вийшла книга професора української філології Львівського університету Омеляна Огоновського, який обстоював самостійність української мови, її відмінність від польської та російської. А в 1889 р. розпочалося друкування "Історії літератури руської". У 1885 р. Товариство заснувало часопис "Зоря", що став всеукраїнським літературно-науковим журналом, де друкувалися твори вітчизняних письменників.

На відміну від "Просвіти" Товариство імені Т. Шевченка основну увагу приділяло не культурно-просвітній роботі, запровадженню наукової діяльності. Поступово це товариство стало потужним науковим осередком, що сприяло розвитку гуманітарних, природознавчих, медичних, технічних наук. З цього приводу О. Кониський виступив у пресі, наголошуючи на необхідності реформи Товариства з тим, щоб воно "стало засновником майбутньої українсько-руської академії наук". З моменту прийняття нового Статуту на початку 1892 р. у назві "Товариство імені Шевченка" з'явилося слово "наукове", і віднині розпочався другий, найбільш плідний етап розвитку НТШ. Видавався "Етнографічний збірник" – часопис з 1895 р. у Львові. Всього опубліковано 40 томів. Його редакторами були Іван Франко і Володимир Гнатюк. Також видавався "Етнографічний збірник", "Матеріали до українсько-руської етнології". "Записки Наукового Товариства ім. Шевченка" – найголовніше видання НТШ, присвячене різним галузям знань. 155 томів було видано у Львові, решта в еміграції.

Вінцем об'єднання національної духовної еліти стала спільна робота інтелігенції Наддніпрянщини та Галичини в 70-х рр. XIX ст. Спочатку ця робота відбувалася під егідою Північно-Західного відділу Російського географічного товариства (1873–1875), що згуртував навколо себе провідні культурні сили України: етнографів, істориків, мовознавців, літераторів, композиторів, драматургів. У його межах проводили археологічні з'їзди, видавали наукові праці з історії, етнографії, мовознавства, поширювали українські літературні твори. Товариство стало першим науковим українознавчим осередком [19, 13–24].

Перше освітнє товариство за прикладом галицького і під назвою "Просвіта" виникло в жовтні 1905 року в Катеринославі. Товариство відкрило 4 філії, розпочало видавничу діяльність (часопис "Добра

порада"). У роботі цієї "Просвіти" брали участь Д. Яворницький, В. Біднов, Д. Дорошенко та ін. Восени 1914 року була закрита. Активно почала свою діяльність "Просвіта" в Одесі (листопад 1905 року). Товариство відкрило бібліотеку, книгарню, музей, проводило літературно-музичні вечори, розпочало видавничу діяльність (часопис "Народна Справа").

Товариство "Просвіта" у м. Києві було засноване 29 червня – 6 липня 1906 року (I, II засідання) в пам'ять геніального українського поета, драматурга, прозаїка, художника, академіка-гравера Т. Г. Шевченка. На перших зборах було ухвалено Статут Товариства та обрані члени Ради. Головою товариства обрано видатного українського письменника, перекладача, громадського і педагогічного діяча, публіциста, фольклориста і мовознавця Бориса Грінченка. До складу Ради увійшли академік Сергій Єфремов, письменник Модест Левицький. Товариство здійснювало в місті культурно-просвітницьку діяльність: видавало українські книжки, організовувало бібліотеки, читальні, книгарні, курси по вивченню української мови, читання лекцій серед населення, концерти тощо.

1906 року завдяки "Просвіті" в Одеському університеті українською мовою викладали історію України М. Грушевського. Проте 1908 року її діяльність заборонили. У травні 1906 року відкрилася "Просвіта" у Києві, що згодом стала керівним центром для інших товариств. Київська "Просвіта" розгорнула широку видавничу діяльність (34 книги тиражем 163 760 прим.), започаткувала бібліотеку-читальню, проводила лекції, концерти, виставки. У київській "Просвіті" діяло 3 комісії: артистична, шкільно-лекційна, бібліотечна, що визначали основні напрями її діяльності. Окрема підкомісія займалася розробленням національних програм для дошкільних закладів, початкової школи, народного університету. Проте 1910 року влада ліквідувала товариство.

Упродовж 1906–1911 рр. "Просвіти" діяли в Кам'янці-Подільському, Житомирі, Чернігові, Миколаєві, Мелітополі та інших містах України. Протягом 1917–1922 рр. "Просвіти" стали центрами українського національного життя на центральних та східноукраїнських землях [8, 60–65].

20 вересня 1917 року у Києві відбувся з'їзд "Просвіти", на якому було утворено Всеукраїнську Спілку. 1922 року понад 4 тисячі філій "Просвіт" було ліквідовано. На початку ХХ ст. "Просвіти" діяли на Підляшші, Холмщині, Волині, Закарпатті, у країнах Європи, Північної та Південної Америки. Усі вони в міру своїх можливостей підтримували зв'язки із Львівським товариством, намагалися налагодити книгообмін. У вересні 1990 року товариство відновило свою роботу під назвою Товариство української мови імені Тараса Шевченка "Просвіта" [14].

Подібно до України створюються об'єднання "Просвіти" в Баку. Саме там, у залі музичної школи відбувся концерт, упорядкований для бенефісу орударя хору місцевої "Просвіти" Ф. В. Владимирського. У концерті виступало три хори [10]. У приміщенні "Просвіти" відбуваються сімейні, літературні, музичні вечірки, які відвідують чимало людей, охочих послухати гарний український спів та декламацію.

Бакинська "Просвіта" – це не стільки просвітнє товариство, а клуб або артистичний гурток. Видом безпосереднього зв'язку творчої спадщини Т. Г. Шевченка з діяльністю "Просвіт" були інсценізації його творів, покладення їх на музику та постановка театральних вистав за його п'єсами і т. ін.

Однією з найулюбленіших п'єс у театральній діяльності просвітян поряд з "Наталкою-Полтавкою" І. Котляревського була, звісно, п'єса Т. Шевченка "Назар Стодоля". З драми постає частина історії українського народу, "дух минулого віку", життя, побут, інтереси тощо. Досить часто вона відіграла визначальну роль у формуванні репертуару не тільки аматорських, а й професійних театрів. [22, 673–682].

Не менше впливала на публіку опера "Катерина" за однойменною поемою Т. Шевченка, музику до якої написав засновник і голова Миколаївської "Просвіти" М. Аркас, а першу постановку здійснив 1899 року корифей українського театру М. Кропивницький. Саме він написав драму "Невольник" за мотивами поеми Т. Шевченка "Сліпий".

З ініціативою про проведення "Просвітою" щорічних шевченківських свят виступив один із засновників першого Товариства ім. Т. Шевченка, що почало функціонувати 1868 року, член його головного відділу, відомий художник, письменник і публіцист Корнило Устиянович. Він на цих святах майстерно читав поезії Кобзаря [13, 14].

Відзначення шевченківських ювілеїв розпочалося вже за рік після смерті поета. Спочатку вони мали поодинокий характер, їх проводили переважно у великих містах, зокрема Києві, Львові, Одесі, Харкові, Петербурзі. І лише згодом, передусім завдяки просвітянам, цей захід охопить усю Україну, перетворившись на одне з найважливіших свят, усталену і тривалу традицію, що сприяла не тільки збереженню етнічної ідентичності, а й вихованню національної свідомості та пробудженню державницьких настроїв, що зрештою сприяє піднесенню визвольних змагань, виборювання істинної свободи і незалежності [4, 60–66].

Видом звернення до творчої спадщини Т. Шевченка, його ідей у діяльності українських та азербайджанських "Просвіт" та представників національних еліт є видання та поширення його поезії або творів про нього. Співзасновник "Просвіти", К. Сушкевич, власним коштом видав

"Поезії Т. Шевченка в двох томах" ще на підготовчому етапі створення цього товариства 1867 року. Двотомник видав О. Огоновський 1893 року завдяки зусиллям Товариства ім. Шевченка. Згодом з'являються тритомник і п'ятитомник творів Великого Кобзаря зі студією про його життя і творчість, видані письменником-літературознавцем Б. Лепким [13, 66]. Серед творів про поета слід назвати збірку "Тарасові поминки" (48 с., 14 000 прим.), видану "Просвітою" 1907 року. Сюди ввійшла також поезія Х. О. Алчевської "На спомин Шевченка".

М. Чалий, О. Лазаревський записали оповіді Ірини Бойко, Варфоломія Шевченка, Івана Сошенка. Життя поета та художника постає в спогадах М. Лєскова, О. Лазаревського, Л. Жемчужникова. Збереженню спадщини про Т. Шевченка сприяли спогади І. Тургенєва, М. Костомарова, Я. Полонського, М. Микєшина (1878) [26].

Агатангел Кримський відомий як один із найвизначніших світових дослідників сходу та автор численних наукових праць з історії культури арабських країн, ґрунтовно вивчав історію ісламу, письменство, літературу та театри Сходу. Він переглядав шевченківські автографи в Румянцевському музеї у Москві, розшукував видання творів поета і навіть з Бейрута клопотався про розшук листів Шевченка до Я. Лазаревського. Запропонував цінні відомості Л. Жемчужников. Виконав копії листів Шевченка до Я. Г. Кухаренка, М. О. Дикарев (М. Крамаренко), збирав спогади про перебування Шевченка в Качанівці Я. Плацендар. Розшукав Харитину Довгополенко. Збирали матеріали й відомості про поета А. Кухаренко, В. Рєпнін, І. Єфимовський-Мировецький, Б. Суханов-Подколзін, П. Юдін, П. Куліш, М. Стороженко, Л. Лопатинський та ін. Надсилали свої спогади А. Ускова, К. Юнге, Петро і Прокіп Шевченки, К. Болсуновський.

Ґрунтовна двотомна біографія про геніального українського поета з'являється лише на зламі ХІХ–ХХ століть (1898–1901), автором якої є активний співпрацівник "Просвіти" з перших років її існування, відомий письменник і публіцист О. Кониський. Пізніше видано працю під назвою "Тарас Шевченко-Ґрушівський, хроніка його життя" (т. I – 1898; т. II – 1901 р.). Автор відзначає що "Праця, далека ще від такої бажаної життєписі; я вважаю її тільки хронікою Шевченкового життя і прошу як таку її трактувати" [11, 24].

Відомий редактор багатьох видань "Просвіти" В. Шашкевич видав окремо збірку промову, виголошену ним в 11-ті роковини смерті поета: "Вінець на могилу Тарасу Шевченкові" (1872). "Просвіта" видала друком два ювілейні Шевченківські збірники Б. Лепкого: "Про житіє великого поета Тараса Шевченка: В 50-літню річницю його смерті" (1911.) та "Про Шевченків "Кобзар": В соті роковини народин поета" (1914) і багато інших [24, 350–362].

Ім'я Шевченка набуло популярності в Азербайджані вже на початку ХХ ст. Як повідомляла газета "Каспій" 26 лютого 1911 року,

перший шевченківський вечір у Баку відбувся 1906 року з нагоди 45-річчя з дня смерті поета; потім такі вечори проводили щороку [там само 24, 37–38]. В 1911 р. й 1914 р. бакинські газети "Каспій" і "Баку", незважаючи на заборону царського уряду відзначати шевченківські дати, опублікували статті про українського поета ("До 50-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка", "Батько Тарас" та ін.).

1907 р. у Баку засновано Українське товариство "Просвіта" ім. Шевченка. Члени товариства часто проводили літературні вечори і відзначали Шевченківські дні, ставили вистави. У 1914 р., як відомо, царський уряд заборонив святкування 100-річчя від дня народження Шевченка. Незважаючи на це, представники еліти надрукували есе про Шевченка, їх праці передруковано в азербайджанських газетах "Баку" і "Каспій". Про відкриття товариства "Просвіта" в Баку 14 жовтня відбулися в залі міської думи перші загальні збори бакинської "Просвіти" імені Т. Г. Шевченка. Збори розпочав доктор Л. Р. Кобилянський, який сказав таку промову: "Високоповажні добродійки й добродії, любі земляки й товариство! Нарешті здійснилося наше палке бажання заснувати в Баку українське товариство "Просвіта". [18, 3].

У перші роки Радянської влади популяризації Шевченкових творів в Азербайджані сприяли лекції О. Багрія, який у 20-х рр. працював у Бакинському університеті. Як відзначає А.Аджалов: "В Азербайджанському державному університеті О. Багрій виховав ціле покоління шевченкознавців. Студенти-азербайджанці присвятили свої дипломні роботи творчості великого українського поета" [2, 46–51].

1934 року вперше видано "Кобзар" Шевченка азербайджанською мовою, зокрема поеми "Наймичка", "Кавказ" та вірші "Заповіт", "Лічу в неволі дні і ночі", "Молитва", "Хоча лежачого й не б'ють", "Якби ви знали, паничі", "І знов мені не привезла" та ін. Перекладачами були – А. Джавад та М. Мушфік. Вступну статтю до книжки написав Мамед Аріф [28].

До 125-річчя з дня народження українського поета видано його "Вибрані твори" (Баку, 1939). До цієї збірки ввійшли поеми й вірші Шевченка в перекладах С. Вургуня, С. Рустама, Р. Рзи та ін. Наступне видання творів українського поета в Азербайджані з'являється 1951 [25]. Поезії Шевченка включено до підручників і хрестоматій для азербайджанської середньої школи та до "Хрестоматії літератур народів СРСР" [3, 245–253]. У своїх прозових та поетичних творах Т. Г. Шевченко висловив чимало цінних думок з питань виховання і освіти, багато з яких не втратили своєї актуальності і сьогодні. Шевченкове слово, його поетична мова запалювали серця мільйонів патріотичним вогнем. Поет оповидав крилом слави українську історію. Як висловився Дж. Грабович, "...він співець і пророк, що передавав голос свого народу,

він духовний батько відродження української нації" [27, 1]. Завдяки його творчості українська література, пройнята гуманістичними ідеями, вийшла на широкий інтернаціональний шлях історичного поступу і вивела із забуття всю націю. Іти пліч-о-пліч з іншими народами – історична потреба кожної нації і неодмінна умова справжнього прогресу в її духовній творчості. "Національна література ніколи не розвивалася на самоті і в ізоляції від інших літератур", – справедливо зауважує Д. С. Лихачов [12, 192].

До 100-річчя з дня смерті Тараса Шевченка в Азербайджані видано ілюстровану збірку його поем ("Причинна", "Катерина" й "Царі").

До 150-річчя з дня народження Шевченка видано "Кобзар" азербайджанською мовою з передмовою А. Агаєва "Великий поет українського народу". До збірки ввійшли переклади С. Рустама, Р. Рзи, М. Рагіма, О. Саривеллі, Т. Еюбова, І. Сеїд-заде, М. Ібрагіма, С. Вургуна, М. Ділбазі й Е. Алібейлі.

Усього за радянського часу вийшло друком 6 видань поезій Шевченка, перекладено майже всі його твори. Українському поетові присвятили праці азербайджанські літературознавці: М. **Рафілі** "Тарас Шевченко" (1939), П. **Халілов** "Тарас Шевченко" (1961) та "Великий Кобзар України" (1964), **Мамед-Джафар** "Т. Г. Шевченко" (1964) [20; 7].

С. Вургун у статті "Серця, сповнені любові" (1938) назвав творчість українського поета "дорогоцінним алмазом для азербайджанської культури".

У дні шевченківських ювілеїв в Азербайджані відбувалися вечори, в радіопередачах читали уривки з творів поета. Представники азербайджанської літератури Ф. Абдулла, Р. Рза, М. Рафілі приїжджали на шевченківські свята до Києва та Канева [1; 17].

Періодичні видання, що виходять азербайджанською мовою, широко висвітлюють на своїх сторінках творчість поета, публікують нові переклади його віршів. Азербайджанські письменники присвятили Шевченкові вірші, поеми, оповідання.

Широко відома поема "Тарас" Зейнала **Халіла** (Халілов Зейнал Рза-огли), що 1939 року здобула першу премію на республіканському конкурсі на кращий художній твір про Шевченка. Автор зображує митця цілісно як людину й художника, усебічно висвітлює не лише його біографію, а й творчість, місце в історії української літератури та художньої культури. Показує його наполегливі зусилля над опануванням культури й малярської майстерності, висвітлює його оточення. Поема сповнена любові до українського народу, до його великого поета. Халіл першим в азербайджанській поезії створив образ Шевченка. Халілов Панах Імран-огли – азербайджанський радянський критик і літературознавець. Йому вдавалося розкрити суть творчості українського Кобзаря. Автор книжок "Тарас Шевченко" (Баку, 1961), "Великий Кобзар України" (Баку, 1964), у яких подано

біографію й охарактеризовано основні риси творчості поета і художника. До 100-річчя з дня смерті Шевченка опублікував статтю "Великий Кобзар" (1961) [21].

М. Рагім присвятив Т. Шевченкові вірш "Прекрасна моя епоха" (1939), Р. Рза – оповідання "Полум'яні мечі" (1941), М. Гусейн – нарис "Кобзар і воїн" (1943). В усіх цих творах відчутно любов та повагу азербайджанського народу до українського поета. Долучилися до цієї справи також перекладачі Алла Вордова та Сулейман Рустем [1], Аббас Абдулла.

Азербайджанська Шевченкіана набула по-справжньому високий перекладацький та інтерпретаторський рівень, а плідна діяльність азербайджанських перекладачів позначалася підвищенням рівня активізації літературних зв'язків між Азербайджаном і Україною. Подією міждержавного значення став вихід друком окремого видання поем Тараса Шевченка у Баку 1960 року.

Літераторів-перекладачів приваблювали твори Т. Шевченка своєю волелюбністю, протестом проти рабства, насильства, патріотизмом, вишуканістю і переконливістю поетичної форми.

Азербайджанською мовою Т. Г. Шевченко заговорив завдяки поетам С. Вургуну (справж. Векілов) [5; 6], Рза Р. (справж. Рзаєв), С. Рустаму, які відзначали, що творчість митця не можна не любити, вона не залишає байдужим нікого. Хвилює, повчає, тривожить душу...

У перекладах Аббаса Абдулли, зокрема поеми "Кавказ" (1971) через твори "Кобзаря" у всіх покоління читачів формується світосприйняття загальнолюдських цінностей, бо центральні образи творів – любов, істина, воля, добро, мати, Україна. Премія імені Максима Рильського, 1984 р. була присуджена Аббасу Абдуллі – "за переклади азербайджанською мовою творів І. Котляревського, Т. Шевченка, Лесі Українки, Максима Рильського та багатьох сучасних українських письменників".

На сучасному етапі становлення літературознавчої української науки посилюється увага до процесів культурного розвитку та впливу особистості та еліти, культурницьких об'єднань на розвиток соціуму, процеси консолідації нації. Саме тому важливим є дослідження творчості Т. Г. Шевченка як формовияву національного самоствердження подвижників української нації, їхнього впливу на розвиток національної ідентичності як українців так і представників азербайджанської нації.

Список використаних джерел

1. Аджалов А. Шевченко в Азербайджані. В кн.: Збірник праць п'ятнадцятої наукової шевченківської конференції. – К., 1968.
2. Аджалов А. Шевченко в Азербайджані Український культурологічний альманах. – 2011. Випуск 1 (87). – С. 46–51.
3. Алієва Заміна. Творчість Т. Г. Шевченка в оцінці та перекладах азербайджанських літераторів // Шевченкознавчі студії ВГЦ, 2011. – С. 245–253.

4. Бадєєва Л. І. Політична спрямованість діяльності товариств "Просвіти" на Лівобережній Україні // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Каразіна. № 556. Історія України. – Вип. 5. – X., 2002. – С. 60–66.
5. Вургуз С. Вінок великому Кобзареві. – К., 1961.
6. Вургуз С. Серця, сповнені любові. В кн.: Світова велич Шевченка. Т. 2. К., 1964.
7. Гасанов О. Ю. Шевченко в Азербайджані. В кн.: Збірник праць ювілейної десятої наукової шевченківської конференції. – К., 1962.
8. Грицан А. "Просвіта" і кооперативний рух на Прикарпатті у міжвоєнний період (1920–1930) / А. Грицан // Наукові записки. Серія: Історія / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Вип. 5. – Т., 2002. – 60–65.
9. Джафаров М. Дж. Т. Г. Шевченко. – Баку: Азернешр, 1964.
10. З життя "Просвіт" 1910. 24 лютого. – № 47. – С. 3.
11. Кониський О. Я. Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя. – К., 1991. – С. 24–26.
12. Лихачов Д. С. Прошлое – будущее. – М.; Л., 1985. – С. 192.
13. Нарис історії "Просвіти" / Р. Іванчук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. – Львів – Краків – Париж, 1993. – С. 14.
14. Підкова І. З. Шуст Р. М. Довідник з історії України: У 3-х т. Київ, 1995. http://history.franko.lviv.ua/lpr_4.htm.
15. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К.: УЕ, 1992. – С. 811.
16. "Просвіта": історія та сучасність (1868-1998) / упор., ред. В. Герман. – К: ВЦ "Просвіта"; Веселка, 1998. – 486 с.
17. Рафілі Мікаел Гасан-огли "Тарас Шевченко". – Баку. – 1939.
18. Товариство "Просвіта" // "Рада" З життя "Просвіт" 23 жовтня 1907. С. 3 № 239.
19. Фостун С. 130-річчя товариства "Просвіта" / С. Фостун // Визвольний шлях. – 1999. – № 1. – С. 13–24.
20. Халилов П. Великий Кобзарь. "Литературный Азербайджан", 1961. – № 3.
21. Халілов П. Великий Кобзар України. – Баку: Азернешр, 1964.
22. Чарнецький С. Над колицькою українського театру в Галичині // Шляхи. – 1917. – № 11–12. – С. 673–682.
23. Чавдаров С. Х. Педагогічні ідеї Тараса Григоровича Шевченка. – К., 1953. – С. 152.
24. Шевченківський словник. У двох томах. – К., 1978. – Т. 2. – 412 с.
25. Шевченко Т. Г. Сечилмиш эсэрлэри. – Баку, 1951.
26. Шевченко, его жизнь и сочинения : сб. материалов / сост. Ф. М. Пискунов. – К. : Изд. Киев. книгопродавца Ф. А. Югансона, 1878. – 230 с.
27. Grabowich G.G. The Poet as Mythmaker. – Cambridge, 1988. – С. 1. 28. SevcanKo T. Secilmiş əsərləri. Ваку, 1939.

Надійшла до редколегії 11.03.14

Алиева З.

Ідеї Тараса Шевченка як основа консолідації української еліти і "просвітительських" об'єдинень України і Азербайджана

В статті раскрыто основні тенденції розвитку ідей поезії Т. Шевченка на протязі століття со времен их написання. Проанализировано причини звернення азербайджанських поетів к творчеству Т. Г. Шевченка, определено особенности функціонування "Просвіт" (просвєщення) в Україні і Азербайджане. Прослежена роль "Просвіти" в формуванні національної культури і науки, консолідації нації.

Ключевые слова: Т. Шевченко, "Просвіта", література, культура, консолідація нації.

Aliyeva Z.

Ideas of Taras Shevchenko as the basis of consolidation of the Ukrainian elite and "educational" organizations of Ukraine and Azerbaijan

The article describes reveals basic tendencies in the development of ideas poetry of Taras Shevchenko. In the century since they were written. The reasons for the appeal of Azerbaijani poets creativity Shevchenko peculiarities of functioning of "Enlightenment" in Ukraine and Azerbaijan. It traces the role of "Prosvita" in the formation of national culture and science, the consolidation of the nation.

Key words: T. Shevchenko, Prosvita, literature, culture, consolidation of the nation.